

KKI

4:1

Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után?

KKI 4:1

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2021.

Szerkesztő:

Wagner Péter – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szerzők:

Csicsmann László – Budapesti Corvinus Egyetem

Salát Gergely – Külügyi és Külgazdasági Intézet

N. Rózsa Erzsébet – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, KRTK Világgazdasági Kutatóintézet

Ilyash György – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

Illusztráció:

depositphotos.com

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának

A sorozatban eddig megjelent kiadványok

2021/17. [Hogyan alakult át Oroszország és Kína kapcsolata az elmúlt húsz évben?](#)

2021/16. [Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után?](#)

2021/14. [Milyen érdekei vannak Oroszországnak a Koreai-félszigeten?](#)

2021/13. [Veszélyezteteti-e Amazóniát az EU-Mercosur egyezmény?](#)

Régebbi számaink elérhetőek a [KKI](#) honlapján.

A Külügyi és Külgazdasági Intézet 4:1 című sorozatában négy kutató válaszol röviden ugyanarra – a nemzetközi politikát és gazdaságot érintő – kérdésre. Célunk a magyarországi tudományos viták elindítása és a szakértők közötti párbeszéd elősegítése. E számunkban a következő kérdésre kerestük a választ: Milyen lehetőségei vannak Afganisztán szomszédainak az amerikai kivonulás után?

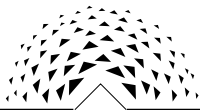
CSICSMANN LÁSZLÓ

Amikor Amikor a tálibok 2021. augusztus 15-én átvették a hatalmat Kabulban, és ezzel megdöntötték az Egyesült Államok által támogatott és a meg lehetőségen kétséges 2019-es választáson győztes Asraf Gáni kormányát, a pakisztáni városokban örömnépe tört ki. Mint ismeretes, a pakisztáni titkoszolgálat jelentős segítséget nyújtott a tálib mozgalom korábbi, 1996-os hatalomátvételekor, ugyanis a dél-ázsiai állam számára Afganisztán az India elleni ún. [„stratégiai mélységet”](#) szolgálja. A pakisztáni örömnépe egyik narratívája tehát, hogy a tálibok visszatérésevel az új kabuli kormány hátat fordít Újdelhinek.

A pakisztáni miniszterelnök, Imrán Khán – akit az elmúlt években politikai ellenfelei a pakisztáni székhelyű tálib mozgalom (Tehrik-i Tálibán Pakisztán) kapcsán tett kedvező kijelentései miatt [„tálib Khán”](#)-nak becéztek – nyilatkozatait az óvatos optimizmus jellemezte. Egyfelől megfogalmazta, hogy a tálibok megtörték az elmúlt húszéves [„rabszolgaság béklyóját”](#), ugyanis az elmúlt húsz esztendő alatt egy idegen kultúrát erőltettek az országra. Másfelől Imran Khán korábban arról is szölet egy interjú keretében, hogy az [Egyesült Államok „káoszt” hagyott hátra](#) Afganisztánban, és Pakisztán szerepét most kezdik felértékelni Washingtonban.

Pakisztáni részről azonban még fontosabb a fegyveres erők főparancsnokának, Kamar Dzsaved Badzsúa (Qamar Javed Bajwa) tábornoknak a beszédeire odafigyelni. Badzsúa a brit külügyminiszter, Dominic Raab iszlámábádi látogatásán rendezett [sajtótájékoztaton](#) értékelte a helyzetet a következőképpen: „Iszlámábád segíteni fog a táliboknak egy inkluzív kormányt létrehozni a szomszédos Afganisztánban”. Továbbá kifejtette: „arra számítunk, hogy a tálibok teljesítik a nemzetközi közösségnek tett ígéreteiket a női és az emberi jogok területén”.

A nyilatkozatok értékelésénél érdemes néhány szempontot figyelembe venni. Pakisztán számára kulcsfontosságú a tálibok esetleges nemzetközi izolációjának megelőzése, valamint az új kormány nemzetközi legitimációja. Ennek döntően két, kézzel fogható oka van. Egyrészt Iszlámábád számára biztonságpolitikai és gazdasági kihívást jelenthet egy instabil Afganisztán, potenciálisan menekülthullámot indíthat el, és nem mellesleg Pakisztán belső kohéziójára is hatással lehet. Másrészt az átalakuló geopolitikai környezetben a dél-ázsiai állam számára lehetőségeket és veszélyeket is jelent a tálibok hatalomátvétele. A pakisztáni vezetés számára fontos, hogy a tálibok fordítsanak hátat Indiának. 2021. augusztus 31-én Katarban az indiai nagykövét és a dohai tálib iroda vezetője találkozott egymással, ami Pakisztán számára fejtörést okoz.

A kínai–pakisztáni gazdasági folyosó esetleges afganisztáni kiterjesztése (CPEC, *China-Pakistan Economic Corridor*) azonban lehetőséget is biztosít a dél-ázsiai állam számára. Kína és Pakisztán számára is közös érdek a térség stabilitása és gazdasági fejlesztése. Vészjósló azonban, hogy idén július 14-én [szélsőségesek felrobbantottak](#) egy munkásokat szállító buszt a Daszuban épülő vízierőmű közelében, ami kilenc kínai és három pakisztáni életét követelte.

Továbbá szólni érdemes a pakisztáni titkosszolgálat, az ISI (*Inter-services Intelligence*) vezetőjének, Fáiz Hamídnak a [kabuli látogatásáról](#), amelynek jelentős sajtóvisszhangja volt világszerte. Újságírók azon kérdésére, hogy mi történik Afganisztánban, a következőt válaszolta: „[Ne aggódjanak, minden rendben lesz](#)”. Pakisztánnak valóban rend és stabilitás az érdeke a szomszédos államban, azonban olyan módon, hogy a fontosabb döntéseket Iszlámábádban hozzák.

SALÁT GERGELY

A pekingi kormány a rá jellemző pragmatizmussal reagált az afganisztáni változásokra, s már a tálibok győzelme előtt, 2021 júliusában külügyminiszteri szinten fogadta azok magas rangú vezetőjét. Az új afgán átmeneti kormány megalakulását is üdvözölte. A hivatalos elismeréssel egyelőre kivár, hiszen nem érdeke szembemenni a nemzetközi közösséggel ebben, de ha nem alakul ki konszenzus, és az ügy elhúzódik, akkor nagy valószínűséggel saját szoros partnereivel (Oroszország, Pakisztán) egyeztetve – tehát nem teljesen unilaterálisan – sort kerít az elismerésre. A tálibok is jelezték, hogy Kínában fontos partnert látnak, aki befektetésekkel, infrastrukturális beruházásokkal hozzájárulhat az ország fejlődéséhez.

A kabuli fordulat jó lehetőséget teremtett Pekingnek arra, hogy 1) az amerikaiakat megbízhatatlan partnernek állítsa be, akik bármikor cserben hagyják szövetségésüket; 2) hangsúlyozza a demokrácia- és ideológiaexport eleve kudarcra ítéltségét; 3) elítélje az amerikaiakat erőszakosságukért és az általuk okozott humanitárius katasztrófákért. A propaganda területén tehát a fejlemények kedvezők a kínai vezetés számára.

A reálszférában Kína rendelkezik azzal, amire a táliboknak szükségük van (tőke, technológia, nemzetközi befolyás), Afganisztán pedig azzal, ami Kínának kell (természeti erőforrások, jó földrajzi fekvés az Övezet és Út kezdeményezés mentén), mindez alapja lehetne egy szoros partneri kapcsolatnak és a kínai befolyásszerzésnek.

A valóságban azonban szinte biztos, hogy a kínaiak rendkívül óvatossá lesznek, és nem nyomulnak be a hatalmi vákuumba. Az új helyzet súlyos fenyegetést jelent számukra, a különböző iszlamista erők ugyanis támogathatják az Afganisztánnal szomszédos Hszincsiangban élő ujjurok szeparatista törekvéseit. Az afganisztáni kínai projektek állandó fenyegetésnek tennének ki kínai javakat és állampolgárokat,

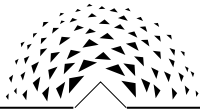
az ezek ellen végrehajtott támadásoknak – amelyek mögött állhatnának ujjurokkal szimpatizáló iszlamisták, a kínai jelenlétet ellenző vagy érdekeikben sértett törzsi erők, hadurak vagy helyi tálib vezetők, esetleg tálibellenes szerveződések – a kabuli kormány minden bizonnyal képtelen lenne elejét venni. Intő jel lehet Pakisztán, ahol az itteni kínai érdekeltségeket rendszeresen érik támadások. A kínai közvélemény nehezen viselné el az áldozatokat, ha viszont komoly kínai fegyveres erők települnének Afganisztánba, azzal Kína ugyanúgy belebonyolódhatna a „birodalmak temetőjének” ügyeibe, mint elődei.

Peking egyik opciója az lehetne, hogy a biztonsági aggályokat félretéve Afganisztánban jelentős beruházásokat hajt végre, megszerzi az ország természeti erőforrásait, és az infrastruktúra kiépítésével gazdasági övezetbe vonja nyugati szomszédját. A „fejlesztéssel a békéért” program sikere esetén az egész nemzetközi közösségnek felmutathatná, hogy a harmadik világban potensebb szereplő, mint az USA. Ez azonban rendkívüli költségekkel és példátlan biztonsági – és az ezzel járó bel- és külpolitikai – kockázatokkal járna, ezért kicsi az esélye, hogy Peking ezt az utat választja. A legvalószínűbb az, hogy Kína rövid és középtávon politikailag és gazdaságilag csak annyit fektet be Afganisztánba, amennyivel reményei szerint a fenyegetések semlegesíthetők (tálib kormányzat elismerése, egy tízegynéhány éve elakadt rézbányaprojekt folytatása, néhány látványos út- és kórházépítés), de tényleges jelenlétét alacsony szinten tartja, s csak akkor kezd komolyabb vállalkozásokba, ha az afganisztáni helyzet évtizedes távon stabilnak bizonyul.

N. RÓZSA ERZSÉBET

Az új iráni elnök, Ebráhim Raiszi Kabul elfoglalását [„az Egyesült Államok vereségeként”](#) és [„a tartós béke megteremtésének lehetőségeként”](#) értékelte – anélkül, hogy a tálibokat említette volna. Mindez tükrözi azt az igen összetett és ellentmondásokkal teli kapcsolatot, amely Iránt és Afganisztánt összeköti. Egyben jelzi azt is, hogy Irán – mint a többi szomszéd is – egyelőre kívár, és óvatos várakozással tekint Afganisztánra.

Az iráni–afgán viszony egyik legszembeötlőbb eleme a síita–szunnita különbség, két síkon is. Egyrészt a magát ma is forradalminak tartó, bár az iszlám forradalom terjesztésének programját maga mögött hagyó iráni vezetés síita iszlámja áll szemben a tálibok radikális szunnita iszlámfelfogásával, másrészt a két országon belüli vallási kisebbségek helyzetében is hangsúlyos az eltérés. Miközben a vallási hovatartozás mind az ellenségkép, mind a követők táborának képzésében igen jelentős szimbolikus és érzelmi, gyakran akár PR-nak is nevezhető elem, mindez inkább eszköz a különböző érdekek és összeütközések megjelenítésére, mintsem vallásháború. Bár az 1990-es években az iráni–tálib viszony nagyon feszült volt, az elmúlt években pragmatikus, de nagyon óvatos viszony alakult ki közöttük.

Az iráni óvatosság és kivárás ezért többek között arra is vonatkozik, hogy vajon várható-e a szektariánus, szunnita–síita feszültség kiújulása, ami nem áll Irán – de vélhetően a tálibok – érdekében sem. Ugyanakkor Irán nem hagyhatja szó nélkül, ha a síita hazarákat (az afgán népesség mintegy 10%-a), akik az iráni–afgán határtól távol, Afganisztán közepén élnek, ismét atrocitások érik, amint az 1990-es években, aminek következtében ma mintegy félmillió hazara menekült él Iránban. Bár az új tálib vezetés azt ígérte, hogy nem üldözi majd a hazarákat, a [hazarák bizalmatlanul fogadják](#) ezeket a kijelentéseket. (Egyelőre korlátozott mértékben, de fennáll a lehetősége annak is, hogy a tálibok az Iránban élő szunnita közösséget, elsősorban a délen élő beludzsokat szólíthatják meg.)

E pillanatban még nem világos, hogy az Afganisztánban élő etnikai csoportok jelenléte és helyzete milyen biztonságpolitikai kihívásokat jelent(het), ami akár az iráni befolyást vagy beavatkozási készséget is feltételezheti.

[Afganisztán](#) rohamosan növekvő lakossága Irán számára a korábbi afgán menekülthullámokhoz képest jóval nagyobb terheket okozhat: az [ENSZ Menekültügyi Főbiztossága \(UNHCR\)](#) szerint 2021-ben mintegy 3,5 millió afgán menekült él/tartózkodik Iránban. Mindenesetre a határ iráni oldalán megkezdődött a menekültek befogadására alkalmas táborok előkészítése.

Gazdaságilag, bár több elemző az iráni–afgán kapcsolatok megtorpanását vélelmezi, eddig úgy tűnik, a megtorpanás rövid és átmeneti volt, sőt, a tálib hatalomátvétel komoly lehetőségeket is magával hozhat Irán számára. Az elmúlt években Afganisztán Irán [öt legfontosabb kereskedelmi partnerének egyike](#) volt, egyben azt is jelezve, hogy az amerikai másodlagos szankciók erre a kapcsolatra nem tudtak komolyabb hatást gyakorolni. Az afgán piac Irán számára fontos keményvaluta-forrás, és olyan stratégiai tételeket tartalmaz(ott), mint a villamos áram, az üzemanyagok, az építőanyagok és az élelmiszerek. Irán az elmúlt években jelentős infrastruktúra-fejlesztési projekteket vitt Nyugat-Afganisztánban, és 2021 tavaszán egy [5,3 milliárd dolláros fejlesztésről](#) állapodtak meg. Kérdés, hogy ennek mi lesz a sorsa.

Irán számára az évek óta fejlesztés alatt álló Csábahár kikötőjének létjogosultságát elsősorban Afganisztán és Közép-Ázsia elérhetősége nyújtja: az eredetileg indiai–iráni együttműködésben indult kikötőfejlesztés (India így tudja elérni Közép-Ázsiát Pakisztán kikerülésével) mára az egész térség, sőt a térségen kívüli nagyhatalmak érdeklődését is felkeltette, és Donald Trump is mentesítette az amerikai szankciók alól. Bár a fejlesztésekben komoly fennakadások vannak, 2019-ben az első szállítmányok áthaladását Afganisztán és India között Csábaháron keresztül bonyolították.

De a konnektivitás nemcsak előnyökkel, hanem hátrányokkal is járhat: Afganisztán felől a csempészet, ezen belül is különösen a kábítószer (ópium és heroin) csempészete jelent komoly fenyegetést: Irán – egyes becslések szerint – az egyik legfontosabb kábítószertranzittá vált, miközben az iráni társadalomban is komoly, a vallási szabályokba is ütköző, gondot jelent (a becslések szerint mintegy 3 millió iráni [fogyaszt rendszeresen](#) kábítószer). További feszültségeket okozó kérdés a Helmand-folyó vízmegosztása körüli vita.

Irán kiemelten fontos érdeke [Afganisztán stabilitása](#), ezért Ebráhím Raiszi egyrészt felszólította a különböző csoportokat a nemzeti kiegyezésre, másrészt Irán megkezdte a tárgyalásokat Afganisztán szomszédaival, valamint Oroszországgal és Kínával, amiben kulcskérdés a terrorista csoportok működése. Az [Iszlám Állam Khorászán csoport](#) mind a tálibok, mind Irán számára kihívást jelent: egyrészt megakadályozhatja a tálibok belső, a kisebbségi csoportokkal szembeni kiegyező konszolidációs politikáját; másrészt, mivel Khorászán jelentős része a mai Irán határain belül van, Irán területi integritását is fenyegetik.

További biztonságpolitikai kihívás a [Fátimijún](#) síita milícia, amelyet Irán a szíriai polgárháborúban való részvétel céljával toborzott – afganisztáni síita hazarákból és az Iránba menekült afgán síitákból. Visszatérő vád a tálibok részéről, hogy Irán a Fátimijún harcosait visszaküldi Afganisztánba a tálibok ellen harcolni. Bár úgy tűnik, ez a narratíva visszaszorult, nem zárható ki, hogy ismét előtérbe kerüljön, amit az iráni vezetők láthatóan szeretnének elkerülni.

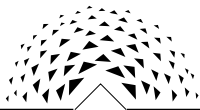
Irán szempontjából az Egyesült Államok afganisztáni kivonulásának megítélése tehát kettős: egyrészt fontos stratégiai cél teljesült, amikor az Iránt fenyegető globális hatalom távozott Irán közvetlen szomszédságából (annak egy részéből), másrészt kérdés, hogy a radikálisan szunnita tálib rendszerrel Irán együtt tud-e élni, vagy újabb feszültségek, akár egy komolyabb szektáriánus konfliktus alakul ki. Irán mindenesetre Afganisztán stabilitásában érdekelt, így az óvatos együttélés mellett tette le a voksát.

ILYASH GYÖRGY

A tálib hatalomátvétel előtt Oroszország legfőbb prioritásai a terrorizmus és a kábítószer-csempészet elleni fellépés, a közép-ázsiai országok stabilitásának megőrzése és az USA regionális jelenlétének a megszűnése voltak. Ez utóbbiért az orosz felelős vezető, Zamir Kabulov köszönetet is [mondott](#) a táliboknak.

A terrorizmus elleni jövőbeni fellépés terén részben a tálibokra is számítanak, ugyanis az orosz értelmezésben a tálibok képviselte iszlamista mozgalom, amely Afganisztánhoz kapcsolódó, helyi, nemzeti célokat tűzött zászlajára, [lényegileg különbözik](#) a nemzetközi, globális célokat megvalósítani szándékozó dzsihádisták mozgalmaktól, mint pl. az Iszlám Állam. A kábítószer-csempészet kapcsán Moszkvának nincsenek illúziói, úgy látják, hogy ezen bevételekre egyrészt rászorul majd a tálib kormányzás, másrészt pedig ezt a problémát csak kitartó erőfeszítésekkel, hosszú távon lehet inkább kezelni.

Oroszország „vörös vonalai” közül érdemes kiemelni az alábbiakat: 1) iszlám kalifátus létrejötte Afganisztán területén, 2) az afgán területek felhasználása más országok, főleg szomszédos országok elleni fellépésre, 3) csak tálibokból álló kormányzat létrejötte, amely kizárja az afgánközi párbeszédet. Nem véletlen, hogy a tálibok delegációja éppen ezekről [nyilatkozott](#) a moszkvai sajtótájékoztatón. A tálib

kormányzat elismerése vagy a nemzetközi izoláció támogatása ügyében a döntést a későbbi tettek alapján fogják meghozni. Az ideiglenes kormányzat összetétele kapcsán láthattuk is az orosz elégedetlenség kifejezését.

Oroszország szempontjából az említett prioritások megvalósítását és a potenciális legrosszabb forgatókönyvek (pl.: az állam ideiglenes szétesése stb.) bekövetkezésének elkerülését csak valós afgánközi párbeszéd, és egy működő kompromisszumos, koalíciós (főbb etnopolitikai csoportokat képviselő) kormányzat megalakulása révén lehet elérni. Még ebben az esetben sem valósulhat meg rövid távon Afganisztán stabilizálása, de – orosz szempontból – az említett út elkerülhetetlen, a kérdés csupán az, hogy mikor és milyen áldozatok árán lépnek rá a felek erre az útra. Mindebből az következik, hogy az oroszok elsődleges feladatukat a közvetítő szerepben, illetve az afgánközi párbeszéd katalizátori szerepében látják.

Moszkva továbbá úgy véli, hogy a fent vázolt prioritásokban és vörös vonalakban egyetértés van közte és regionális partnerei között, ideértve elsősorban a [közép-ázsiai államokat](#), illetve Iránt és Pakisztánt. Ugyanakkor az [új orosz külpolitikai gondolkodás](#) fényében a „közel-külföld” térségében való szerepvállalás kezd átalakulni, ráadásul az orosz külpolitika egésze is védekezésre rendezkedett be az elmúlt években, így Afganisztánhoz kötődően csak mérsékelt, megfontolt szerepvállalásra lehet számítani (pl.: Kabulov szerint erősíteni érdemes a hírszerzési és elemzési tevékenységet Afganisztánban és a szomszédos államokban). Mindemellett az új afgán helyzet lehetőséget teremt arra, hogy a régió országai és Oroszország között megerősödjön a kooperáció. Ugyanez igaz Kína és Oroszország [együtműködésére, valamint](#) potenciálisan a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete és a Sanghaji Együtműködési Szervezet kooperációjára is. Moszkva partner kíván lenni az Afganisztánnal és Pakisztánnal közös regionális együtműködésekben is, pl.: jelenleg épp újult erővel dolgoznak a felek a [Pakisztáni Áramlat projekt elindításán](#).

Az orosz külpolitika Afganisztán esetén is közép- és hosszú távban gondolkodik: nemcsak azért, mert a tálibokkal való intenzív kapcsolatépítést előrelátóan 7-8 éve kezdték meg, hanem azért is, mert az orosz szakértők nem számítanak gyors stabilizációra az országban. Moszkva [jó kapcsolatot épített ki](#) nemcsak a tálibokkal, hanem régi szövetségeseivel, az egykori Északi Szövetség tagjaival is. A jövőben Oroszország az a szereplő kíván lenni a tágabb térségben, akinek megfelelő a kapcsolata minden más szereplővel. A tálib kormányzatról pedig úgy vélekedik, hogy a hatalmat megszerezni és megtartani (vagyis [kormányozni](#)) két külön feladat, az utóbbihoz viszont Oroszország segítségére is szükség lesz, vagyis a fenti prioritásait még lesz lehetősége érvényre juttatni.